

Att gestalta och förstå
demokratiska värderingar
i fritidshemmets arbete

*Något om innehållet i och principer
för pedagogiskt arbete i Gävles fritidshem*

*Harry Berg, Mikael Forsberg, Inger Hedman, Anna Helmersson,
Inge Johansson, Britt Nilheim, Helena Stöpfunghoff*

Kopior av publikationer
kan beställas från:
Forskningssekretariatet
Högskolan i Gävle
801 76 Gävle
mail: registrator@hig.se

Förteckning över samtliga
FoU-rapporter finns på:
www.hig.se/Forskning/Publikationer.html

Tidigare FoU-rapporter:

29. Wijk K, Halling B: Att väcka den björn som sover – reflektion över planering och implementering av en hälsointervention på en arbetsplats. Institutionen för pedagogik, didaktik och psykologi 2006.

30. Hjelmbloom (f. Blom) M: Deontic Action-Logic Multi-Agent Systems in Prolog. Institutionen för matematik, natur- och datavetenskap 2008.

31. Hult M, Malmqvist T: Miljövärdering av bebyggelse. Innemiljövärdering. EcoEffekt-metoden. Institutionen för teknik och byggd miljö 2008.

32. Glaumann M, Wallhagen M: Study of International Policies. Sweden. National initiatives for reducing the environmental impact of the building sector. Institutionen för teknik och byggd miljö 2008.

33. Glaumann M, Assefa G, Kindembe B, Norrman Eriksson O: Miljövärdering av bebyggelse. Extern miljöpåverkan. Beskrivning av olika miljöpåverkanskategorier. Institutionen för teknik och byggd miljö 2009.

34. Glaumann M, HiG, Malmqvist T, KTH: Miljövärdering av bebyggelse. Metodbeskrivning. EcoEffect-metoden. Institutionen för teknik och byggd miljö 2009.

35. Brandt Anders S.: Betydelse av höjdmodellers kvalitet vid endimensionell översvämningsmodellering. Institutionen för teknik och byggd miljö 2009.

36. Fregidou-Malama Maria, Shamirany Nina, Andersson Jenny. Hästnäringens situation i Gävleborgs län. Institutionen för Ekonomi. 2009.

37. Hjelmbloom Magnus. State Transitions and Normative Positions within Normative Systems. Institutionen för Ekonomi. 2011.

38. Lilja My. Attityder och normer kring anlagd brand bland högstadiungdomar och skolpersonal. Avdelningen för socialt arbete och psykologi. 2011

Sammanfattning

Den nya skollagen understryker att fritidshemmet är en del av skolan. Här sägs också klart att fritidshemmet kompletterar utbildningen i förskoleklassen, grundskolan och övriga skolformer. En grupp bestående av lärare och forskare vid Högskolan i Gävle samt de utvecklingsansvariga för kommunens förskole- och skolverksamhet blev intresserade att studera hur fritidspedagoger i kommunen uppfattade innehållet i sitt arbete.

Följande frågeställningar studerades; Vilken betydelse har kulturella skillnader för arbetet i fritidshem? Vilket innehåll finns i begreppet undervisning i fritidshemmets arbete? Vad innebär "livskunskap" och hur tas denna upp när barn hamnar i svåra livssituationer? Vad innebär begreppen delaktighet respektive inflytande och vilken relation finns mellan dem? Hur tas begreppen delaktighet respektive inflytande upp i fritidshemmets arbete? Data samlades in via fokusgruppsintervjuer med sammanlagt sexton yrkesaktiva fritidspedagoger.

Svaren visar att kulturella och socioekonomiska skillnader i stor utsträckning hänger samman. Fritidspedagogerna utvecklar och arbetar med personliga relationer till barnen i verksamheten. Resultaten visar att de många gånger också utvecklar personliga relationer till föräldrarna. Delaktigheten blir i mångt och mycket ömsesidig, dvs. barn och föräldrar blir delaktiga i fritidshemmets arbete och fritidspedagogerna får insyn i barn och föräldrar vardagsliv och de villkor som styr det. Fritidspedagogerna undervisar inte i delaktighet och inflytande i bemärkelsen att man bara pratat om dessa begrepp. Man *gör* delaktighet och inflytande genom praktiskt handlande i vardagen som man också ser konsekvenser av i barns aktiva handlingar, samt även i sina egna. Fritidspedagogens arbete är svårt att avgränsa från barns och föräldrars vardagsliv. Detta ger begreppet "livskunskap" en vidgad innebörd som svarar mot dess konkreta benämning, snarare än att reduceras till ett avgränsat "ämne" inom formell undervisning.

Nyckelord: Fritidshemspedagogik, undervisning, delaktighet, inflytande, livskunskap.

Innehåll

Inledning.....	1
Syfte	1
Frågeställningar	1
Något om studiens huvudbegrepp utifrån tidigare forskning.....	2
Fritidshemmet i nationella och lokala styrdokument.	3
Uppläggnig och genomförande	4
Resultat.....	4
Livskunskap och demokratiska värderingar.....	4
Delaktighet och inflytande	11
Avslutande diskussion.....	17
Referenser.....	19

Inledning

Den nya skollagen (Utbildningsdepartementet 2010) understryker att fritidshemmet är en del av skolan. Lagen är tydligare skriven jämfört med den gamla och innehåller ett särskilt kapitel om fritidshem. I lagtexten talas om ”utbildningen i fritidshem”. Här sägs också klart att fritidshemmet kompletterar utbildningen i förskoleklassen, grundskolan och övriga skolformer. Lagen säger också att fritidshemmet ska erbjuda eleverna rekreation och en meningsfull fritid samt stimulera deras utveckling och lärande. Utbildningen i fritidshemmet ska utgå från en helhetssyn på eleven och elevens behov. Fritidshemmet ska utformas så att det befrämjar allsidiga kontakter och social gemenskap. Lagen säger också att fritidshem ska erbjudas eleven till och med vårterminen då hon eller han fyller tretton år. Från och med höstterminen det år då eleven fyller tio år kan öppen fritidsverksamhet erbjudas såvida inte eleven har sådana behov att det behövs särskilt stöd. Att fritidshemmets arbete ska innehålla undervisning gör det relevant att tala om vad en sådan undervisning ska grundas i.

I fritidshemmets och fritidspedagogyrket tradition finns starka inslag av att befrämja barns identitetsutveckling och förmåga att tolka och relatera sig till omvärlden, olika sociala och kulturella mönster där. Samtidigt har fritidshemspedagogiken en tradition av att utgå från barns behov och innebära rika möjligheter för att ha inflytande och delaktighet i det pedagogiska arbetet i fritidshem.

Denna breda inriktning av innehållet i det pedagogiska arbetet i fritidshemmet och fritidspedagogens arbete där gör det relevant att uppmärksamma frågorna som gäller att etablera och utveckla arbetet med värdegrundsfrågor som en grundläggande del i fritidspedagogens arbete i fritidshem. Mycket av detta arbete görs i nära samarbete med skolan inom ramen för teman i verksamheterna. Vi har här valt att fokusera på det pedagogiska arbetet i fritidshemmet.

Hösten 2010 var det en grupp som inom ramen för en seminarierie om innehållet i Early Childhood Education (dvs. didaktik och pedagogiskt arbete riktat mot förskolan och yngre skolbarn) blev intresserade att studera innehållet i fritidshemmets pedagogiska arbete. Gruppen bestod av lärare och forskare vid Högskolan i Gävle samt de utvecklingsansvariga för kommunens förskole- och skolverksamhet och en facklig representant från Lärarförbundet.

Syfte

Vi ville göra en studie som kunde generera kunskap om hur fritidspedagoger i kommunen uppfattade innehållet i sitt arbete och samtidigt få användbar kunskap för att utveckla högskolans lärarutbildning i framtiden.

Frågeställningar

De frågeställningar som undersökningen omfattar är följande:

- Vilken betydelse har kulturella skillnader för arbetet i fritidshem?
- Vilket innehåll finns i begreppet undervisning i fritidshemmets arbete?
- Vad innebär ”livskunskap och hur tas sådana upp när barn hamnar i svåra livssituationer?

- Vad innebär begreppen delaktighet respektive inflytande och vilken relation finns mellan dem?
- Hur tas begreppen delaktighet respektive inflytande upp i fritidshemmets arbete?
- Utifrån dessa frågeställningar arbetade gruppen fram några intervjufrågor. Frågorna utprovades till sin slutliga form i en mindre grupp av sakkunniga fritidspedagoger.

Något om studiens huvudbegrepp utifrån tidigare forskning

Fritidspedagogers arbete med värdegrundfrågor i fritidshem har hittills inte rönt någon större uppmärksamhet i vetenskapligt grundade studier. Inom skolan och förskolans finns dock några studier som genomförts under senare år. Inom skolan har under början av 2000-talet ett särskilt ämne kallat "livskunskap" vuxit fram. Detta ämnes framväxt och pedagogiska formning i den lokala skolmiljön har studerats av Löf (2011). Hon identifierar en bild av livskunskap som vilande på en förhoppning att rusta barn inför inträdandet i ett riskfyllt samhälle. Grunden var en diskussion om hur skolan bäst kunde uppfylla målet att vara likvärdig i bemärkelsen ett ge alla barn rätt till ett gott och hälsosamt liv under sin skoltid, som innebär att under sin skoltid erbjudas samma kunskapsinnehåll och möjlighet till reflektioner över livsfrågor. Här blev sexualupplysning och information om alkohol, nikotin och tobak (ANT) hörnstenar. Här var också inflytande från föräldrar en viktig aspekt för att hantera kulturkrockar, såsom innehållet i undervisningen om sexualitet.

Under senare år har barns förmåga att reglera sig själv, såsom egen förmåga att lösa konflikter blir mera framträdande inom livskunskap. Livskunskap kan enligt Löf (a.a.) bedömas vara något som flätas in i skolans verksamhet både som ett svar på, respektive en indikation på flera av tidstypiska drag under barndomen såsom barns ökade delaktighet och ansvar i skolan. Vissa program eller instrument har utvecklats i syfte att utveckla barns medvetenhet och förmåga att utveckla goda relationer till andra. Ett par av dessa, Social Emotionell Träning (SET) samt Projekt Charlie har studerats och jämfört i en doktorsavhandling i pedagogik (Aspán 2009). Resultaten visar att livskunskap i sin lokala tillämpning är ett mångfacetterat ämne som täcker en mängd aspekter av barns sociala liv. Skolverket har i en jämförande studie av några olika träningsprogram som förekommer inom livskunskapsämnet uttryckt farhågor för alltför okritisk och ytlig användning av vissa specifika träningsprogram som ställer krav på läraren att balansera barns offentliga och privata sociala sfär för att inte i onödan utsätta barn och deras närmaste omgivning för oönskat socialt tryck. Löf (a.a.) finner också denna svårighet i avvägningen mellan privatliv och offentlighet i barns livssfär och instämmer i ovan nämnda kritik.

I den här studien har vi valt att fråga om livskunskap i mera vid bemärkelse utan att syfta på något specifikt ämnesinnehåll i fritidshemmets arbete.

Barns delaktighet i skolans vardagsarbete har studerats i en doktorsavhandling från Linköpings universitet (Elvstrand 2009). Hon ser delaktighet som ett mångfacetterat begrepp vilket innefattar dels av att få vara delaktig i en gemenskap, dels kunna vara delaktig i beslutsfattande. I en forskningsöversikt över begreppet menar Thomas (2007) att innehåll i och innebörden av delaktighet behöver problematiseras då det ofta tas för givet eller inte definieras.

Delaktighetsbegreppet ligger nära andra liknande begrepp, till exempel inflytande. Analyser av begreppet framhåller att det finns skillnad mellan social inkludering och delaktighet. Davis och Hill (2006) menar att en distinktion mellan orden är att social inkludering anger en mera passiv form medan delaktighet anger en mer aktiv form. Delaktighet kan i denna studie ses som något som uppstår och formas mellan individer i fritidshemmets vardag. Inflytande och delaktighet används ibland som nära relaterade till varandra men behöver inte alltid vara det. Inflytande kan definieras som någon form av påverkan på något skeende eller sätt att se på omvärlden. Delaktighet innebär att vara aktiv i förhållande till något. Ofta innebär delaktighet faktiskt handlande och handlingar. Det är möjligt att ha inflytande utan att vara delaktig medan delaktighet alltid rymmer någon form av inflytande. I en studie av hur förskollärare ser på förhållandet delaktighet – lärande (Johansson & Sandberg 2010) visar resultaten att delaktighet ses som nära kopplat till lärande och läroprocesser i förskolans pedagogiska arbete att de kan ses som två nyckelbegrepp vilka är varandras förutsättningar förskolans vardag.

Fritidshemmet i nationella och lokala styrdokument.

Fritidshemmet är en del av skolan och verksamheten där regleras i skollagen, läroplanen för det obligatoriska skolväsendet samt även lokalt av Gävle kommuns skolplan.

Så här beskrivs fritidshemmet och dess verksamhet i beslut av barn- och ungdomsnämnden i Gävle 2009 (Gävle kommun, Barn- och ungdomsnämnden 2009).

Fritidshem är en pedagogisk gruppverksamhet för skolbarn till och med tolv års ålder där barnen är inskrivna. I Gävle finns fritidshem för barn i åk 1-3, för övriga skolbarn finns öppen fritidsverksamhet. Fritidshem kan bedrivas som en helt fristående verksamhet med oftast i varierade grad integrerad med förskoleklassen och den obligatoriska skolan. I Gävle kommuns skolor är all fritidshemsverksamhet integrerad med skola och förskoleklass
/.../

Fritidshem omfattar skolfri tid. Fritidshemmets uppgift är att genom pedagogisk verksamhet komplettera skolan, erbjuda barn en meningsfull fritid och stöd i utvecklingen. Dessutom skall fritidshem ge barn den omsorg som krävs för att föräldrar skall kunna förena föräldraskap med förvärvsarbete och studier (Gävle kommun, Barn- och ungdomsnämnden 2009).

Så här står det i Gävles kommun skolplan 2005;

Skolan är en kulturell och social mötesplats mellan elever från olika kulturer och mellan olika socioekonomiska grupper. På den mötesplatsen kan skolans personal tillsammans med eleverna, arbeta för att skolans grundläggande värderingar om demokrati, solidaritet, jämställdhet och tolerans för olika kulturer ska bestå och utvecklas. Internationaliseringen och den kulturella mångfald som vi i dag lever i är en resurs och en möjlighet för barn, ungdomar och vuxna att mötas och utbyta erfarenheter som leder till utveckling. Kunskap om det egna kulturarvet ökar förutsättningarna för att möta andra i gemenskap och samhörighet. Fantasi och skapande ska vara centrala inslag i skolans verksamhet. Det lägger grunden för kreativitet, nytänkande och flexibilitet de inslag som är så viktiga för samhälle och arbetsliv i dag och i framtiden. Vetande och konst kompletterar varandra och ger hela individer. En del av Gävles satsning inom kulturområdet är Kulturskolan som ska stödja skolornas samarbete med de andra kulturinstitutionerna i Gävle.

Inriktningsmål kultur

Kunskap om det egna landet och andra länders kultur, historia, musik och litteratur är viktiga inslag i skolarbetet. I skolarbetet ska det finnas balans mellan estetisk och rationell kunskap. Dans, drama, bild, teater, slöjd och musik ska vara återkommande uttrycksätt. Dessa arbetsformer är viktiga för att åstadkomma kreativitet och eget skapande. Alla skolformer ska kunna använda Kulturskolan som en integrerad resurs. (Gävle kommuns skolplan 2005. s 7)

I den nationella läroplanen (Lpo94) sägs följande om elevers delaktighet och ansvar i skolans verksamhet.

De demokratiska principerna att kunna påverka, ta ansvar och vara delaktig ska omfatta alla elever. Elever ska ges inflytande över utbildningen. De ska fortlöpande stimuleras att ta aktiv del i arbetet med att vidareutveckla utbildningen och hållas informerade i frågor som rör dem. Informationen och formerna för elevernas inflytande ska anpassas efter deras ålder och mognad. Eleverna ska alltid ha möjlighet att ta initiativ till frågor som ska behandlas inom ramen för deras inflytande över utbildningen. (Lpo94 sid 12).

Uppläggnig och genomförande

Studien genomfördes i Gävle kommun och omfattade sammanlagt fyra grupper av totalt sexton yrkesaktiva fritidspedagoger. Samtliga yrkesaktiva fritidspedagoger i Gävle fick förfrågan via sin fackliga organisation och erbjöds att medverka i undersökningen. Det var ett stort intresse i yrkesgruppen, men att ett aktivt deltagande i studien komplicerades av olika anledningar. Den grupp som anmälde intresse gjorde detta utifrån de praktiska förutsättningar som förelåg. Data samlades in via gruppintervju av fokustyp. Detta innebar att deltagarna fick intervjufrågorna i innan intervjutillfället och därmed kunde förbereda sig.

Två grupper med sammanlagt åtta personer fick svara på frågor om livskunskap och demokratiska värderingar. De två andra grupperna bestående av åtta personer fick svara på frågor gällande inflytande och delaktighet. Intervjugruppen träffades vid ett timslångt tillfälle under ledning av två personer från arbetsgruppen. Intervjun spelades in på band vars innehåll efter genomlysning skrevs ut. Resultaten från utskriften har sedan diskuterats i arbetsgruppen vid två tillfällen.

Karaktären av data gör att kommenterar och tolkningar av fritidspedagogernas svar görs i direkt anslutning till presentationen av dessa. Intervjuerna genomfördes vintern 2010 - 2011.

Resultat

Resultaten redovisas i två avsnitt. Det första handlar om livskunskap och demokratiska värderingar. Det andra tar upp frågor om delaktighet och inflytande. Svaren från intervjuerna redovisas och kommenteras under respektive frågerubrik. Citaten har valts för att illustrera inslag i svarsmonster som vi funnit. Citat återges med kursiv stil.

Livskunskap och demokratiska värderingar

Vilka kulturella skillnader ser ni hos barnen i fritidsverksamheten?

Fritidspedagogerna (Fp) såg klara sociala och ekonomiska samt kulturella skillnader mellan sina respektive områden

Fp kan se att det finns stora skillnader när det gäller socialt, ekonomiskt och utbildningsmässigt bland föräldrarna. Enfritidspedagog lyfter fram att vissa familjer har möjligheter till utlandsresor, fjällsemestrar, barn som spelar hockey, åker slalom, de mer dyrare sporterna, medan motsatta förhållanden kan ses bland andra familjer där barn får låna kläder, föräldrarna får socialbidrag och har det socialt svårt. De kunde se sociala skillnader

med barn som har märkeskläder, nya mobiltelefoner, medan andra barn får gå med ärvda kläder och saker.

Från föräldrar och barn som får kläder och lever på socialbidrag och inte har någonting till, de som är väl utbildade föräldrar, de skillnaderna ser vi.

Det speglar inte verkligheten de som vi har med alla villabarn, det är som en liten bubbla som vi har det.

Fp trycker på att det är mer levnadsstandarden som skiljer i förhållande till andra sociala och kulturella mönster. I verksamheten ser de inga skillnader bland barnen, de leker liknande lekar. När man anordnade olika verksamheter som exempelvis skidåkning eller skridskor har fritidshemmet ordnat att barn kan låna utrustning man själv inte har, för att minska skillnaderna i vad barnen kan delta i för verksamheter.

Konsekvenser av dessa skillnader framhöll fritidspedagogerna var att man behöver tänka sig för vad som tas upp i diskussioner där barnen ska återberätta vad man gjort på lov och helger. Dessa aktiviteter gör att sociala skillnaderna kommer fram. Vissa barn har åkt utomlands, till fjällen, medan andra suttit och tittat på TV.

När man träffas efter lov, när man pratar vad man gjort, det känner jag att man behöver omvärdera. Där kommer det verkligen fram att man inte varit på Kanarieöarna i två veckor, det blir mer och mer märkbart.

En del barn som hör det här, dom utvecklar sin fantasi som berättar för sina kompisar att mamma och pappa har en BMW värsta sorten, dom ska flyga dit, ska till Thailand.

Fp berättade att barnen som har det svårare socialt behöver hävda sig på andra sätt, ex sparkar på lyktstolpar eller behöver visa en hårdare attityd mot andra barn. En del barn började fantisera ihop historier att man varit utomlands, eller varit med om andra saker för att hävda sig mot andra.

Språket kunde även vara en orsak till grupperingar inom verksamheten, vilket alltid inte är bra.

Svaren visar att fritidspedagogerna är väl medvetna om de socioekonomiska skillnaderna bland barn och deras familjer, samt dessa skillnader visar sig i verksamheten. Man försöker också medvetet agera för att skillnader inte får utslag i att vissa barn känner sig underlägsna eller får sämre självförtroende.

Fritidshemmet är en social arena där fritidspedagogerna är mera ”utsatta” för hur olika starka resurser i barns sociala miljöer gör sig påminda. Svaren på denna fråga visar också att man är medveten om denna problematik och medvetet försöker hantera att barn från mindre resursstarka miljöer ska känna sig mindre utsatta. Intervjuerna visar hur viktigt det är med tid för reflektion i hur man kan och bör förhålla sig till sociala olikheter. Tid som fritidspedagogen ofta inte har i sin verksamhet.

Hur kan ni arbeta med skillnader mellan barn med olika behov i fritidshem?

Flera Fp ser skillnaderna i barns behov i fritidshemmet verksamhet. Under skoltiden går särskolelever i egen klass förutom någon som går i vanlig klass, men efter egen läroplan. På

eftermiddagen, på fritids, är barnen med i vanliga gruppen och är delaktig i de aktiviteter som erbjuds, säger en av de intervjuade.

Intervjupersonerna pratade mycket om skillnaderna som fanns mellan barn, att det fanns praktiska svårigheter vilket gjorde att vissa barn(särskolan) behövde ett verktyg för att klara av vissa aktiviteter. Fritidspedagoger förklarar och skapar förutsättningar för att barnen från särskolan ska kunna vara med i verksamheten på ett naturligt sätt, utifrån sina egna förutsättningar. I verksamheten arbetar man utifrån frågor som kommer från barnen angående de olikheterna barnen ser. Man pratar med barnen om svårigheterna och varför vissa barn behöver mer stöd för att klara av aktiviteter. Fp berättar att det blir naturliga samtal om detta.

Det kunde även vara andra skillnader som allergier och behovet av att ha annan mat, glass, mjölk, eller liknande.

På en av skolorna arbetar man med "Charlie"(ett vanligt program som används inom ämnet Livskunskap, se tidigare avsnitt) under förmiddagen i skolklass. Fritidspedagogen lyfter till barnen att dessa frågor och diskussioner inte bara gäller under det tillfälle man pratar med barnen, under lektionen, utan att man lär för livet - på rasten, på fritids, på träningen, i hemmet osv. Men det finns en kulturkrock, som denna fp kan se, och den finns mellan Lärare – Fritidspedagog – Förskollärare, om vad som formar verksamheternas innehåll och hur man ska förhålla sig till den.

Hela barnet hela dagen" det är inte bara mellan 8 – 12 som barnet lär sig, jag säger nog, hävdar nog, att det är tvärtom nästan att det är på barnets villkor som gäller.

Skillnader mellan barn kan också bero på från vilken kultur de kommer ifrån. Man jobbar med tematiskt arbete kring kulturella skillnader tillsammans med skola och förskola för att berätta om andra länders kulturer, man bjuder in föräldrar och de bjuder på mat från sitt hemland. Man pratar om hur det ser ut i dessa länder, hur man bor, mm.

Vi hade föräldrar som kom och lagade mat, och bjöd på mat, liksom, vet inte hur många länder de kom ifrån, det blev riktigt häftigt.

På ett fritidshem hade de satt upp världskarta för att synliggöra varifrån barnen kom. Där hade man märkt ut på kartan vad barnen kom ifrån. Man skapade förutsättningar för alla barnen genom att ha utrustning (skridskor, skidor) för att alla skulle kunna delta i aktiviteterna man anordnade, oavsett från vilka förhållande kom.

Det har vi gjort nu i höst, karta, världskarta, och foton på alla barn, har de liksom dragit pilar var de kommer ifrån som visar på var de kommer ifrån. Hur många ställen de kommer ifrån. Det tycker de ha varit jätteroligt.

Ovanstående exempel kommer till stor del från aktiviteter när fritidspedagogen är i skolans verksamhet. Möjligheterna är gynnsammare med att kunna dela upp klassen i mindre barngrupper. Det finns fler vuxna runt barnen i skolan, än under fritidshemmets verksamhet.

Kan ni ge något praktiskt exempel på vad som är/skulle kunna vara undervisning i fritidsverksamheten?

Svaren visar att det finns en vid syn på vad innehållet i undervisning i fritidshemmet utgörs av. Här följer några exempel på vad intervjupersonerna svarar.

Undervisning är det man gör hela dagen, ett komplext yrke där man är mamma, vaktmästare, socialarbetare, kurator.

Jobbar mot strävansmål – med ämneskaraktärer som idrott, bild, slöjd, dator, social kompetens. Att man är god förebild – med språket, attityd, vett och etikett (ex, matsalen).

Aktiveter där man använder material som Kappla, lego, geo (magnetmaterial) där man tränade social träning, samt vara ute, där man talar om att kasta sopor i papperskorgen.

Vi kallar det inte för undervisning, utan vi har områden som ska uppfyllas det är strävansmål, så att säga, vi kan inte tvinga barnen utan vi kan erbjuda barnen.

Undervisning bygger också på reflektion, utvärdering och planerade aktiviteter. Detta framgår i följande svar.

Vi, fritidspedagoger, behöver sitta ner och tänka efter vad det är vi gör.

Man jobbar med demokrati – val bland eleverna (valet 2010)

Samarbete med fritidsklubben – äldre barnen kommer till fritidshemmet för att undervisa de yngre barnen, dans och Guitar Hero, bygger på ett ansvar som alla barnen tycker är givande. Hemkunskap, Bakning – genus, för att manliga fritidspedagogen bakar medan kvinnliga fritidspedagogen går ut och spelar innebandy. Det innebär praktisk matte.

En av de intervjuade var motståndare till att fritidspedagoger ska syssla med undervisning. Fp säger

Undervisning är inte vår grej, det tillhör skolan där skolfröken berättar vad man ska göra.

En annan fp säger:

Fritidspedagogrollen har förändrats mycket under de sista 20 åren, rollens förändring har gjort att det inte är samma jobb och med helt andra förutsättningar.

Fritidspedagogen som gick ut utbildningen senast tycker själv (ca 5 år sedan) att inte utbildningen och verkligheten såg lika ut, att det skulle finnas mer om konflikthantering i utbildningen.

Svaren visar på att fritidspedagogerna har en helhetssyn på verksamheten och innehållet i begreppet undervisning. Fp visar också på en medvetenhet om att arbeta med strävansmålen i verksamheten.

Här är några fler exempel på vad fritidspedagogerna svarar.

Hela eftermiddagen är undervisning, hur man är som kompis, när man spelar spel, turtagning, mm och där får man även in ämnen som Ma och sv. Kunskapen är för livet.

På en skola arbetar man med hälsa, badaktiviteter, miljötänkandet – hur man odlar mat, sorterar sopor osv. De har möjligheten att gå och bada varje vecka vilket gör att barnen får vattenvana. Detta har gjort att barnen lättare lär sig simma, även om de inte har simundervisning. För att barnen ska få vara på djupa delen måste de kunna simma, vilket motiverar barn att lära sig att simma. I åk 2 har man följt upp hur det ser ut med simförmågan mellan barnen som varit på fritids och de som inte har gått, och man kan se att simförmågan var större hos fritidshemsbarnen, där de flesta kunde simma.

Fritidsverksamheten är en bro mellan formella och informella lärandet. I leken lär barnen sig mycket om det sociala samspelet.

Fritidspedagoen i skolan använder sig av barnets intressen när de vill att barnen ska lära sig saker, t.ex. läsa och skriva. Ex en tjej som inte ville läsa för att hon inte såg någon vinst i det och där man kunde påvisa genom att prata om hennes intresse, genom att besöka hennes stall, knäppa kort och att förmedla det vidare till andra barn genom att skriva en text och läsa för dem. Genom detta ökade hennes intresse för att lära sig läsa och skriva.

Barnets uppväxtmiljö genom föräldrarnas egna dåliga erfarenheter av skolgången kan påverka barnets intresse för att lära sig.

Man utgår från barnets nivå, mognad, där barnet befinner sig.

Vi, fritidspedagoger, är bäst – är kittet som binder ihop verksamheten mellan skola och fritidsverksamhet.

Pussläggaren för att få ihop helheten. Synd om läraren som inte får vara med om eftermiddagsverksamheten.

Föräldrar med dåliga erfarenheter av skola kommer gärna till fritids för att prata, vilket fritidspedagogen tror beror på att man utgår från barnets nivå och att föräldrarna kände sig sedda och trygga.

Svaren betonar att mycket av fritidshemmets verksamhet är av undervisningskaraktär, vilket också innehåller olika slags läroprocesser och där teori och praktik förenas. Svaren vittnar också att det finns ett utbrett barnperspektiv hos fp, det vill säga att verksamheten utgår från barnet och deras behov.

Många pratar idag om Livskunskap i fritidshem, vad betyder det för dig?

Livskunskap, enligt fritidspedagogerna, handlar mycket om det goda samtalet och om att förstå och hantera olika typer av sociala regler. Här följer några exempel från fp intervjuvar.

Livskunskap handlar om sociala spelreglerna - visa på vad som är rätt och fel. Vara en positiv förebild. Att tänka på språkbruket, inte svära inför barn.

Kunskap om och för livet, samt det är färskvara det man tar upp och pratar om. Det är svårt att lägga upp ett jobb som räcker en termin i ämnet livskunskap.

Ordet livskunskap låter så pretentiöst, jag har ju grupper/.../. och på schemat så står det livskunskap. Vi vänder på det och kallar det för kunskap om och för livet, det får vara dagsformen bestämmer, det får vara lite färskvara/.../och fånga upp det som är mest relevant.

Det goda samtalet har försvunnit för att det inte finns tid för det med de stora barngrupperna som finns i verksamheten nu.

Förr hade man tid för tjej- och killgrupper, men i dagsläget finns det inga möjligheter att göra det. Det är mycket som är årsbaserat i verksamheten för om det ska finnas möjlighet att göra dessa saker, genom vilken barngrupp man har.

På loven kan man andas ut. Då får man tillfälle att sitta ner med mindre barngrupper. Det finns även möjlighet att träffa andra fritidshem för att göra aktiviteter, ex bada, eller göra andra aktiviteter tillsammans.

”Det goda samtalets” betydelse återkommer som ett grundläggande inslag i arbetet med barnen.

Arbetar ni med att öka medvetenheten i arbetslaget om livskunskap? Hur arbetar ni praktiskt med detta?

Drop-in- fika för föräldrar, där även lärarna har börjat komma, är ett av sätten att medvetandegöra verksamheten.

Det finns ingen koppling, så där, att man har tid för att delge varann.

Att man sitter tillsammans i arbetslaget och diskuterar, för att öka medvetenheten i gruppen.

Att rektorn tycker att det är viktigt och lyfter fram verksamheten, samt stödjer arbetet, tyckte flera av de intervjuade fritidspedagogerna är en förutsättning för samverkan och samarbete på skolan. På en skola hade man en gemensam dag tillsammans där alla fick chansen att presentera sin verksamhet för personalgruppen. Det synliggjorde yrkesrollerna på ett positivt sätt, ökade medvetenheten om varandras kompetens och man kunde se möjligheter till samverkan i verksamheten.

Medvetenheten är ibland fläckvis, ibland kommer det kommentarer som ”bara lek”. Organisationen tycker att verksamheten mellan 8 – 14 är viktig, vilket det då finns resurser till barn i behov av särskilt stöd, vilket gör att man ställer sig frågande till deras medvetenhet om helhetssyn kring barnet.

Mellan åtta och två är vi otroligt många människor som jobbar kring de här barnen, men sen är det som att slå igen dörren, då tar resurserna slut.

I särskoleverksamheten ser det än värre ut, där man under skoltid är 4 vuxna på 5 barn, men under fritidsverksamheten är det 1 vuxen på 5 barn.

I fritidshemmens verksamhet möter vi barn som hamnar i olika livssituationer – förändringar, skilsmässor, familjen flyttar, sjukdomar, dödsfall, mobbning, osv., som kan bli känslomässigt jobbigt för barnen och kan uttryckas på olika sätt hos barn. Hur arbetar ni med detta i verksamheten? Och på vilket sätt involveras föräldrarna?

Detta område är de fritidspedagogerna väl bekanta med och en del ganska dramatiska exempel gavs.

En fritidspedagog berättar att i en förskoleklass där en pojke mist sin pappa, efter en viss tids sjukdom kom mamma och berättade om det för barngruppen.

Detta var fint och vi hade förståelse för barnens grubblande. Arbetslaget pratade i genom - hur gör vi? Barnet var lätt att prata med och det hela underlättades av att en fritidspedagog hade liknande upplevelse att delge.

Det finns skillnader när det är någon som blir sjuk, eller dör, än när det gäller separationer – det blir svårare för föräldrarna att berätta. Man ser att barnets förändras, men det kan ta lång tid innan det kommer fram vad som hänt. Vi brukar titta på barnets relation till kompisar, mm och tog upp och pratade om det i arbetslaget. För att få något grepp om beteendet.

När barnet vet om att fritidspedagogen vet om kan de slappna av och kunna söka stöd hos vuxen.

När det är något som händer i familjen det kanske är en separation på gång, att det är en process som tar ganska lång tid, där är det inte första förälder gör att komma och berätta för oss, men vi ser på barnet att det är något som är så tokigt.

Flera fritidspedagoger underströk hur viktigt det är att lyssna på barn som har haft det svårt på olika sätt, att lyssna och bemöta barnens frågor.

Det jag har funderat mycket på i /.../ är barnen som kommer till landningen, som vi inte vet ingenting om, /.../ kunskap från vad de kommer ifrån, vad de har med sig, ofta ska de plockas in klassen och förväntas att det ska fungera och att det är språket som är viktigt, när det kan vara helt andra saker som är problemet.

Det gäller att ha ett bra föräldrasamverkan – för det underlättar vid svårare situationer, säger en fritidspedagog.

Det fanns också medvetenhet om att fritidspedagogerna på egen hand inte kunde klara av alla svåra situationer som barn kunde befinna sig i. Ibland måste man ”bolla” vidare situationen till Elevvårdsteamet.

Erfarenheter från verksamheten gör att man växer i yrkesrollen och får större kunskap om hur man kan hantera situationerna, är en uppfattning som fritidspedagogerna gör.

Det finns handlingsplaner när det gäller mobbning, men inte andra krisplaner. Det är en trygghet om det finns krisplaner för fler situationer.

Inställning till att föräldrarna kommer och berättar öppet om sina barns/sina svårigheter varierar.

Viktigt att föräldrarna kommer och berättar för oss fritidspedagoger hur situationen ser ut. Man ser att barns beteende förändras, är en uppfattning. Till fritids kommer föräldrarna och pratar, vilket inte alltid är positivt. Vill inte vara kurator utan det behövs kunskap till vem/vad man kan länka föräldrarna vidare till.

Samtal om döden kan göras till exempel då husdjur dör och som ger är naturliga tillfällen att prata om döden, och barnen får ställa frågor utifrån deras perspektiv.

Svaren visar att fritidspedagogerna arbetar mycket med att diskutera "svåra" frågor som uppstår i barns liv och livssituation. Man försöker se, lyssna och bekräfta barnen. Fritidspedagogerna lyfter att det finns stora behov av utbildning inom yrkesprofessionen inom detta område.

Delaktighet och inflytande

Vad innebär delaktighet för dig i fritidshemmet?

Följande aspekter av delaktighet framhålls av de intervjuade fritidspedagogerna, som berättar;

Lyssna in barn som inte passar i alla olika grupper. Möta barnen på deras nivå. Fånga barn som inte hittar något att göra i verksamheten. Att göra saker tillsammans, då barnen dagen därpå säger att de vill fortsätta med den aktiviteten

Det är lätt att ta besluten själv när det är stora barngrupper. Det är min plikt att lyssna, speciellt till de tysta barnen så att de får möjlighet att växa. Bekräfta försöken till delaktighet.

Det ska finnas möjligheter och vi ska inte fastna i det som inte går. Ta tag i det som är aktuellt för barnen.

Kommer det från barnen, är de delaktiga.

Ha samtal om barnens livsmiljö i det goda samtalet. Att vara en samtalspartner. Bekräfta barnen genom samtal och möjliggöra delaktighet. Man måste möjliggöra på många olika plan.

Svaren här visar att fritidspedagogerna betonar barns eget initiativ som grund för delaktighet. Det handlar också mycket om att lyssna på barn för att göra dem delaktiga i verksamheten.

Vad är skillnaden mellan delaktighet och inflytande?

Svaren visar att de intervjuade ser skillnader mellan delaktighet och inflytande men att det ibland kan vara svårt att hålla isär dessa begrepp.

Delaktighet är att vara med i en process, inflytande att påverka processen. Svårt att hålla isär begreppen. Teori och praktik. Man kan ha inflytande utan att vara delaktig och man kan vara delaktig utan att ha inflytande.

*Inflytande är makt.
Det går in i varandra, lyssnandet, dialogen.*

Ge barnen möjlighet att delta. Ge alla barn möjlighet. Se alla. Vara med i diskussionen. Ett sätt är att i samtal ta reda på vad barnen tänker.

Man ha inflytande utan att vara delaktig och tvärtom. Man kan vara delaktig utan att ha gett uttryck för det, man deltar i det som är möjligt. Det är viktigt att pedagogerna tar barnens önskemål på allvar.

De yngsta barnen har svårt att förstå de vuxnas sätt att arbeta med inflytande och delaktighet i stormötesform. T.ex. räcka upp handen när man tar beslut.

Beskriv hur ni arbetar för att göra barnen delaktiga i verksamheten.

Här kan fritidspedagogerna ge många exempel från den egna verksamheten. Den nära personliga relationen och samtalet, lyssnande är viktigt för att etablera delaktighet.

Stormöte med förslagslåda. Man måste stå för det man vill, därför måste man skriva namn på sina förslag. Beslutsprotokoll och frågor som väckts efter varje möte. Svar på frågorna får barnen i protokollet. De yngre barnen är oftast delaktiga, de äldre som kommit längre i den demokratiska processen har större inflytande.

Planeringsgrupper som planerar aktiviteter som de skrev ner de och utförde aktiviteterna. Pedagogerna utgör stöd för barnen. De äldsta barnen håller i planeringsmötena. Storsamling om barnen inte vill ha planeringsgrupp. Vid oenighet röstar barnen och majoriteten vinner.

Hur får vi alla barn delaktiga på sina villkor? Vad gör jag utanför alla möten och grupper? Det största ansvaret är att lyssna in barnen och hitta vad barnet är och göra barnet delaktigt på sina egna villkor. Det är professionalism.

Det är naturligt att träffas i mindre grupper och samtala. Man lyssnar till vad barnen säger till varandra. Vi har slutat med stora grupper för det blev för mycket bråk i gruppen. Vi som har lång erfarenhet kan toka barns uttryck utan att barn alltid behöver prata. Vi ställer frågor hela tiden så vi får klart för oss vad det är barnen vill. Vi stöttar barnen – sen fixar barnen mycket själva.

Inflytande och delaktighet är ett samspel mellan mig som pedagog, barnen och kollegor.

Svaren visar att det handlar mycket om att förstå och utveckla social ”spelregler” som skapar delaktighet.

Berätta när barn och vuxna fattar gemensamma beslut.

Gemensamma beslut är eftersträvaransvärda, men är inte alltid lätt. Ökande ålder hos barn förändrar också krav och förväntningar på deras delaktighet.

Man måste våga fatta beslut med barnen. Helst ska man ha kommit överens med kollegan innan. Om man ny kan det vara svårt och då måste man fråga en kollega.

Man måste informera kollegor efter att ha fattat ett beslut om vad man konkret har beslutat.

Alla måste vara överens om en regel ska ändras, men man kan göra avsteg från regler om man informerar kollegan efteråt.

På ett ställe togs ett gemensamt beslut om att starta ett café för att få pengar till en resa. Barnen bakar och tillverkar saker som ska säljas. Frågor uppkom om vem som ska servera och ta betalt. Pedagogerna gjorde ett barn till chef och barnen genomförde caféet med vuxnas stöd. Vid utvärderingen ville barnen ha ett café till och denna gång kunde barnen ta mer ansvar. Pedagogens roll förändrades i och med att barnen tog större ansvar.

Vi lämnar över ansvar och handleder hela dagarna. Pedagogens roll blir att uppmärksamma barnen på att de är delaktiga.

Berätta under vilka former ni fattar beslut när barn är delaktiga.

Barns delaktighet i beslut och beslutfattande uppfattas av fritidspedagogerna vara en del av vardagsarbetet. Så här berättar de intervjuade;

De diskuterar fram vardagsbeslut som lekar osv. Besluten fattas ofta efter att barnen frågat om lov. Man förklarar konsekvenser av de beslut som fattas. Målet var tidigare att få barnen att göra som vi ville men nu är det en annan barnsyn. Förslagslådor fungerar inte för att barnen är nuet och för att det är för abstrakt. Det blev mer som en önskelista. Stormöten fungerar inte, då uppstår bråk och tjuvnytt. Majoritetsbeslut är det som fungerar bäst.

Det händer dagligen, både informellt och formellt genom stormöten, samlingar och förslagslåda. Korta möten. En vuxen håller i mötet och en annan skriver. Underlaget för stormötet kommer via förslagslådan. Just nu hamnar fula ord i förslagslådan. Pedagogerna ska ta upp det men vet inte hur. Stormöten kan hållas ung en gång per månad. Gemensamma beslut måste förankras i gruppen. Besluten omvandlas till värdegrundsord som bearbetas ständigt och återkopplas till när besluten togs.

Stormötet är det högsta beslutande organet, därför att alla är med. En del frågor lyfts också i elevrådet.

På fritidsklubben kan fritidspedagogen ställa andra krav utifrån barns ålder och erfarenhet. Det är en fostran i miljö för demokrati.

I vilken utsträckning genomförs fattade beslut?

Barnen kan organisera och genomföra disco själva. Ibland spårade det ur och då måste det diskuteras i arbetslaget innan barnen kan få en ny chans. Det kan också vara om regler och lekar som fattade beslut genomförs.

Ofta genomförs besluten som barnen har fattat. Det är viktigt att följa upp barnens önskemål. Man kan ju inte lova mycket som man sen inte genomför. De gånger det inte går förklara vi varför. Barn måste ju också lära sig att förstå att allt inte kan genomföras av vissa orsaker.

Vi måste se till att inte barnen fattar ogenomförbara beslut. Barnen accepterar majoritetsbeslut. I en lek kan pedagogen höra hur barnen själva föreslår omröstning vid oenighet.

En viktig del i fritidspedagogernas arbete är att ”realitetsanpassa” barns beslut.

Hur arbetar ni med uppföljning och utvärdering där barn varit delaktiga?

Ofta är det tidsbrist och därför hamnar vi i görandet. Om man hade utvärderingar hade man kunnat se vad som gått bra. Utvärdering sker mellan vuxna. Om det gått snett så är barnen med. Om det går bra är barnen duktiga.

Frågan är vilken kvalitet vi vill ha. Vi tar inte med oss framgångsfaktorer. Vi är det görande folket och måste bli ett skrivande folk. Dokumentation sker när något negativt händer. Det är lättare att utvärdera barnen än verksamheten.

När en liten grupp barn planerat en aktivitet och den inte har misslyckats utvärderas den. Man analyserar och utvärderar det som gått dåligt och inte det som gått bra. Därmed förlorar man framgångsfaktorerna.

Barngruppen utvärderade en aktivitet som en pedagog genomförde i direkt anslutning till aktivitetens avslutning. Det blev positivt. Vi utvärderar mer med barnen än med varandra. Utvärdering vid stormöten en gång per månad blir för långt. Ska prova med utvärdering varje måndagsmöte.

Baklängesplanering fungerar också som utvärdering. Barnen själva skriver den. Protokoll är viktiga för att kunna följa upp och utvärdera. Utvärdering är en viktig dokumentation.

Här uppfattar fritidspedagogerna många gånger svårigheter som har att göra med hur utvärdering praktiskt ska hanteras.

Vilken betydelse har barns initiativ i fritidshemmet?

Det är kärnan för vår verksamhet och styr verksamheten. Barnens initiativ, verksamheten och initiativen styr hela dagen. Man vill att grunden ska utgå från barnen. En aktivitet växer och man vet inte vad det tar vägen. Barnen konstruerar själva det de behöver för sina aktiviteter. De bearbetar det som är aktuellt för dem själva. Det är viktigt att oftare säga ja till barnen.

Detta svar tyder på att den vardagliga verksamheten utgår från barns initiativ och önskemål. Innehållet i aktiviteterna skapas av barnen och de vuxna ger förutsättningar för att kunna förverkliga innehållet.

Vilka förutsättningar ger du för barns initiativ?

Vet barnen att det är ett tillåtande klimat så utvecklas initiativet. Bjud in till en process, sitt tillsammans. Om barnen har tillgång till skrot så uppfinner de och konstruerar. Se över miljön utifrån ett genusperspektiv som ger både pojkar och flickor möjlighet till bygg och konstruktion. Speciellt flickorna utvecklades när de arbetade i byggrummet. Ett öppet klimat och en öppen miljö där material är tillgängligt och det finns mycket material att välja på. På det viset får barnen möjlighet att se vilka material de kan ta och bedöma hur mycket.

Själva det sociala klimatet i verksamheten uppmuntrar till aktiva initiativ och delaktighet. Det detta sätt bildas positiva "spiraler" där initiativ och innehållet i detta blir något ömsesidigt och gemensamt.

Hur arbetar du för att främja demokrati i ditt arbete?

Demokrati innebär möjlighet att påverka sin vardag. Försöka få barnen att kompromissa och ta ansvar. De är inte lätt att arbeta med demokratibegreppet idag, men väldigt viktigt Motvikt mot de kommersiella intressena. Motarbeta barnens egoism. Vi har ett stort ansvar för att barn ska lära sig att hantera motgångar och fungera i en grupp. De måste kunna samarbeta även om de har en annan uppfattning. Man behöver inte tycka lika. Orättvisa kan vara rättvisa för barn har olika behov.

Fritidspedagogerna arbetar medvetet för att befrämja och stärka demokrati och demokratiska processer bland barnen.

Hur arbetar du för att utveckla barns förmåga att uttrycka sig?

Det arbetar man med hela tiden. I konflikter. Mer formellt jobbar vi med att föra protokoll. Vi arbetar också i mindre grupper för att de tystare barnen ska få utveckla sin förmåga att uttrycka sig. Ex. i experimentrum arbetar vi med vad det är som får glödlampan att lysa eller i syjuntan och vid speltimmen. Det är viktigt att vi pedagoger lyssnar in barnen för att stötta de barn som är tystare. Det är viktigt att följa upp de barnen pratar om för att utveckla tankegången. Teater kan vara ett bra uttrycksmedel för att bearbeta känsliga upplevelser.

Förmåga att uttrycka sig innehåller många kommunikativa aspekter. Mycket handlar om att lyssna och förmåga att förstå barn.

Hur arbetar du för att utveckla barns ansvar i din verksamhet?

De gäller ju i allt från smått till stort. Ringa om de inte kommer, plocka undan, hålla i aktiviteter och göra sig hörd. Det är något vi arbetar mycket med. Det gäller att ha tillit till barnen visa och säga att, jag litar på dig. 6-åringarna vid påklädningen; jag lär dig att lära dig själv. Vi måste tro på barnens förmåga det ökar deras självkänsla. På fritidsklubben måste barnen ta ansvar på ett annat sätt. Pedagogerna arbetar med konsekvenser av barnens handlande. Ex. om ingen ställer in yoghurten på måndagen så finns det ingen yoghurt resten av veckan.

Vad innebär det för dig att lyssna på barn?

Det handlar om att se barnen, läsa av kroppsspråk och överstötta dessa uttryck till något som pedagogerna kan använda . Pedagogerna lyssnar med kroppen. Vi har dokumenterade barnsamtal, då blir det ett konkret lyssnande. Barnsamtalen tar tid, 20 min för varje barn. Det är viktigt att vara med i det som händer så man kan återkoppla till samtalen. Lyssnandet är viktigt. Om jag inte har tid kan jag skicka barnet vidare till en annan vuxen. Vi har också haft mentorssamtal som kan vara viktiga för många barn. Bara att ha upprop eller hälsa på varje barn är viktigt. Lyssnandet är viktigt också vid konfliktlösningar.

Denna typ av synsätt innebär att lyssnandet inbegriper att se hela barnet. Lyssnandet innehåller och en vidgad förståelse för barnen och vad de uttrycker på olika sätt. Sett på detta

sätt är lyssnandet en aktiv handling där bilden av barnet skapar en grund för innehållet i arbetet.

Avslutande diskussion

Ett område som har dykt upp om kulturella skillnader i intervjuerna är den socioekonomiska kulturen. Den utkristalliserar sig i verksamheter där man inför vissa aktiviteter behöver ha ett förråd med saker för att kunna erbjuda att alla ska kunna delta. Det kan gälla regnkläder, varmare kläder, eller saker som skridskor, skidor, hjälm, mm. Under intervjuerna dyker det även upp funderingar på hur samtalen med barngrupperna ska föras när man pratar om vad man gjort på helgen, lovet eller semestern. Fritidspedagogerna som deltagit i intervjuerna kan se skillnader mellan barnens olika aktiviteter, vilket ibland kan leda till att vissa barn börjar fantisera - ljuga ihop vad man gjort, var man varit på semestern, vad familjen har för bil, tv-spel, mm. Det finns en risk att dessa barn kan hamna i obekväma situationer gentemot kamrater. Fp lyfter även upp att ekonomiska skillnader kan visa sig genom kläderna barnen bär, där vissa kommer med nya fina kläder, medan andra får ärva av sina syskon eller kommer med trasiga och smutsiga kläder och skor.

Rädda barnens rapport (Rädda barnen 2010) visar på att barnfattigdomen i Sverige ökar och har gjort det stadigt sedan 2000-talets början, vilket även socialdemokraternas Håkan Juholt framhåller som ett viktigt område att ta tag i politiskt. I rapporten framkommer det att mer än vart tionde barn, omkring 220 000, lever i fattigdom i Sverige och det är framför allt tre grupper av barn som är särskilt utsatta och inte har nått av den allmänna välfärdsutvecklingen: Barn med utländsk bakgrund, barn i storstädernas förorter och barn till ensamstående föräldrar. Rapporten framhåller att det kan leda till ett utanförskap och en dålig start i livet där barnen får ta ett stort ansvar för familjekonomin, då de inte kan vara med på skolutflykter eller fritidsutflykter, får gå i för små kläder och kan aldrig gå med på bio eller fotboll, säger Rädda barnens generalsekreterare Elisabeth Dahlin (a.a.).

Fritidspedagogernas svar i den här studien visar att kulturella och socioekonomiska skillnader i stor utsträckning hänger samman. Fritidspedagogerna utvecklar och arbetar med personliga relationer till barnen i verksamheten. Svaren visar att de många gånger också utvecklar personliga relationer till föräldrarna. Delaktigheten blir i mångt och mycket ömsesidig, dvs. barn och föräldrar blir delaktiga i fritidshemmets arbete och fritidspedagogerna får insyn i barn och föräldrar vardagsliv och de villkor som styr det. Här blir det viktigt att fritidspedagogerna reflekterar över sin professionella roll. Man kan förstå och i viss mån avpassa arbetet efter barns och familjers villkor, men inte förändra dessa villkor på något avgörande sätt. Svaren visar också att fritidspedagogerna i hög grad är medvetna om denna gräns.

Fritidshemmet är en del av skolan som också ska innehålla undervisning.

Undervisningsbegreppet har under de senaste årtiondena i grunden förändrats. Formen har blivit så heterogen att undervisningen kan ske i många situationer och med olika grader av formell struktur, i vardagen såväl som i förberedda situationer. Vad som idag karakteriserar undervisning är att den innehåller medvetet reflekterade och målinriktade handlingar som på kortare eller längre sikt får faktiska konsekvenser för individens handlande och förståelse av omvärlden. Detta understryks av svaren i vår studie. Fritidspedagogerna undervisar inte i delaktighet och inflytande i bemärkelsen att man bara pratat om dessa begrepp. Man gör delaktighet och inflytande genom praktiskt handlande i vardagen som man också ser konsekvenser av i barns aktiva handlingar, och även i sina egna.

I sin yrkessituation arbetar fritidspedagoger med kommunikation i vid bemärkelse såväl verbal och ickeverbal. Samtal handlar inte bara om ett språkligt utbyte utan minst lika mycket om att se till innehållet i hela situationen och reagera på denna. Fritidspedagogerna i vår studie betonar också denna typ av kommunikation med beteckningen strävan efter att utveckla det ”goda samtalet”.

Svaren visar också att fritidspedagogerna i vår studie är medvetna om reflektionens betydelse för att kunna identifiera och förstå lärande och kunskapsutveckling i sin praktik.

Som svaren också visar är fritidspedagogens arbete svårt att avgränsa från barns och föräldrars vardagsliv, vilken kanske heller inte är önskvärt. Var gränserna går bestäms främst av fritidspedagogens professionella medvetenhet och den reflektera bilden av sin praktik. Detta ger begreppet ”livskunskap” en vidgad innebörd som svarar mot dess konkreta benämning, snarare än att reduceras till ett avgränsat ”ämne” inom formell undervisning.

Referenser

Aspán, M. (2009). *Delade meningar. Om värdepedagogiska invitationer för barns inflytande och inkännande*. Doktorsavhandling från pedagogiska institutionen 164. Stockholms universitet. Stockholm.

Davis, J.M. & Hill, M. (2006). Introduction, In E.K.M. Tisdall, J.M. Davis, M. Hill & A. Prout (Eds.); *Children, young people and inclusion; Participation for what?(pp1-22)* Bristol. Policy.

Elvstrand, H. (2009). *Barns delaktighet I skolans vardagsarbete*. Linköpings studies in behavioural science No. 144. Linköpings universitet. Linköping.

Gävle kommun (2009). Beslut i barn- och ungdomsnämnden 090128 § 10

Gävle kommuns skolplan (2005)

Johansson, I. & Sandberg, A. (2010); Learning and participation: two interrelated key-concepts in the preschool. *European early childhood educational research journal* Vol. 18, June 2010, 229-242. Routledge.3

Löf, C.(2011); *Med livet på schemat. Om skolämnet livskunskap och den riskfyllda barndomen*. Malmö Studies in educational sciences NO59. Malmö Högskola. Malmö.

Rädda Barnen. (2010). *Barnfattigdomen i Sverige. Årsrapport 2010*. Rädda barnen. Stockholm.

SFS 2010:800 (2010). Skollag. Utbildningsdepartementet.

Thomas, N. (2007). Towards a theory of children's participation. *International journal of children's rights*, 15, 199-218.

Utgiven av:
Utbildnings- och forskningskansliet
Högskolan i Gävle

November 2011

801 76 Gävle
Besöksadress: Kungsbäcksvägen 47
Telefon: 026-64 85 00 Fax: 026-64 86 86
www.hig.se